

Bijlage 4. Behandeling van de adviezen bij het ministerieel besluit tot voorlopige opheffing van de bescherming als monument en als dorpsgezicht van de vakwerkschuur en omgeving in Voeren (Sint-Martens-Voeren)

Provincie: Limburg

Gemeente: Voeren, 1ste afdeling, sectie B

Objectnummer: 4.01/73109/101.1 en 4.02/73109/107.1 - Dossiernummer: 4.001/73109/116.1

Omschrijving:

Vakwerkschuur en omgeving, Schilberg zonder nummer

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel, 14/03/24

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Getekend door: Matthias Diependaele (Si)
Getekend op: 2024-03-14 12:59:00 +01:00
Reden: Ik keur dit document goed

Matthias DIEPENDAELE

1. Advies uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige opheffing

1.1. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 28 november 2023.

De VCOE bracht op 14 december 2023 een **voorwaardelijk gunstig advies** uit over de opheffing van de bescherming van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het opheffingsdossier.

De VCOE formuleert eerst enkele algemene bedenkingen bij het project '*snelle screening (2021-2022)*' en de daaruit voortvloeiende opheffingsvoorstellen en geeft daarna een specifiek advies met betrekking tot dit dossier.

ALGEMENE OPMERKINGEN OP HET PROJECT 'SNELLE SCREENING'

Zoals gesteld vindt de commissie het een goede zaak dat werk wordt gemaakt van het evalueren en actualiseren van het beschermde bestand. Het verlies van erfgoedwaarden of het 'algemeen belang' kunnen echter niet zonder meer aangegrepen worden om beschermingen stop te zetten. De procedure vereist steeds een kritische afweging op basis van een eenduidig beoordelingskader, daarbij rekening houdend met de oorzaken van de problematische toestand van de bescherming. Zo benadrukt de parlementaire voorbereiding van het Onroerenderfgoeddecreet: 'In geen geval kan verwaarlozing of gebrek aan onderhoud door de (huidige of vorige) zakelijkrechthouder of beheerder aanleiding geven tot een wijziging of gehele of gedeeltelijke opheffing van de bescherming'. Bij inbreuken op het actief- en passiefbehoudsbeginsel kan een eventuele opheffing van bescherming dus enkel volgen als aangetoond is dat handhaving afgerond, uitgesloten of gehypothekeerd is. Wanneer handhaving in het verleden in gebreke bleef wordt de veroorzaker beloond voor wanbeheer.

Behandeling van het advies:

In het inhoudelijk dossier bij het opheffingsbesluit wordt in de beheershistoriek steeds weergegeven of er sinds de bescherming een handhavingstraject gelopen werd op basis van het beheersarchief van het agentschap Onroerend Erfgoed en informatie van de afdeling Handhaving van het departement Omgeving. In de archieven kan soms niet teruggevonden worden waarom men na een inbreuk of een misdrijf destijds niet is overgegaan tot handhaving. Bij de snelle screening werd steeds nagegaan of de opstart van een handhavingstraject nog opportuun is of niet. Indien een handhavingstraject nog lopende is of opgestart kan worden, wordt er geen procedure tot opheffing van de bescherming opgestart.

Indien nog erfgoedwaarden overblijven moet het eventuele opheffingsvoorstel gebaseerd zijn op grondig en consistent vergelijkend onderzoek, zodat de noodzaak tot opheffing en het belang van het betreffende erfgoedobject in het globale Vlaamse beschermingsbestand steeds goed kan worden ingeschat. Daarbij is belangrijk om niet enkel de erfgoedwaarden toegekend op moment van bescherming te (her)evalueren, maar ook mogelijk bijkomende erfgoedwaarden die vanuit het hedendaagse perspectief van toepassing zijn.

Behandeling van het advies:

De snelle screening van het beschermde bestand had als doel die beschermingen te detecteren die vandaag overduidelijk niet meer aan de hedendaagse selectiecriteria voor bescherming op Vlaams niveau voldoen. Het onderzoek omvatte geen uitgebreide studie per thema of typologie. Waar er nog resterende erfgoedwaarden zijn, wordt door de evaluatie aan de hand van de criteria in het inhoudelijk dossier (3.1. Evaluatie van de opheffing van de bescherming) en in het ministerieel besluit steeds aangetoond dat de opheffing van de bescherming evident is en er door de opheffing geen hiaat in het

beschermde bestand ontstaat. Aangezien het een actuele evaluatie op basis van de hedendaagse inzichten inzake erfgoedwaarden is, hanteert het agentschap steeds de huidige selectiecriteria zoals omschreven in het Onroerenderfgoedbesluit en de huidige erfgoedwaarden zoals omschreven in het Onroerenderfgoeddecreet.

Zonder kritische en eenduidige afweging ontstaan volgens de commissie gevaarlijke precedentes die eigenaars of gebruikers aanmoedigen om beschermingsplichten niet na te leven. Het kan bovendien aanleiding geven tot het in vraag stellen van beschermingen die wel nog toereikend zijn, met de uitholling van het eerdere beschermingsbeleid en het beschermingsinstrument tot gevolg. Vooral de ruime invulling van de rechtsgrond 'algemeen belang' - nochtans voornamelijk bedoeld ter afweging van strijdige ruimtelijke belangen - is in dat verband zorgwekkend. De parlementaire voorbereiding verduidelijkt dat deze mogelijkheid in geen geval een vrijgeleide mag zijn om het belang van een bescherming te ondermijnen.

Behandeling van het advies:

Elk voorstel tot opheffing van de bescherming binnen het project van de evaluatie van het beschermde bestand werd grondig onderzocht, afgewogen en geëvalueerd. De uitgewerkte inhoudelijke dossiers met een overzicht van de individuele en specifieke beschermings- en beheershistoriek zijn hiervan het resultaat.

Bij de opheffingen waar 'algemeen belang' als rechtsgrond voor de opheffing van de bescherming wordt gebruikt, wordt de opheffing bijkomend grondig gemotiveerd door het beschermde goed af te wegen aan de huidige selectiecriteria en erfgoedwaarden. Hierbij wordt aangetoond dat het beschermde goed in haar huidig voorkomen onvoldoende erfgoedwaarde heeft voor een bescherming op Vlaams niveau en de opheffing geen hiaat binnen het beschermde bestand veroorzaakt.

De commissie stelt verder vast dat in het betreffende project de rechtsgrond 'algemeen belang' ook wordt ingeroepen wanneer onoordeelkundige werken, al dan niet vergund, werden uitgevoerd, zelfs wanneer niet alle erfgoedwaarden verdwenen zijn, en dat er niet altijd een passend onderscheid wordt gemaakt tussen de evaluatie van een beschermd monument en van een beschermd stads- of dorpsgezicht of cultuurhistorisch landschap.

Behandeling van het advies:

De rechtsgrond 'de erfgoedwaarden zijn onherstelbaar aangetast of verloren gegaan' (Art. 6.2.1., 1°) veronderstelt een volledig en onherroepelijk verlies en wordt enkel gebruikt wanneer de erfgoedwaarden volledig verdwenen zijn. De rechtsgrond 'algemeen belang' (Art. 6.2.1, 3°) wordt gebruikt wanneer het onroerende goed nog erfgoedwaarden heeft, maar waarbij deze na toetsing aan de selectiecriteria onvoldoende blijken om een bescherming op Vlaams niveau te verantwoorden. Het klopt dus dat in sommige gevallen het onroerend goed nog erfgoedwaarden heeft, al dan niet na onoordeelkundige (vergunde) werken. Door deze resterende erfgoedwaarden te erkennen en te omschrijven aan de hand van de selectiecriteria kunnen deze erfgoedwaarden nog gevrijwaard worden door bijvoorbeeld het onroerende goed vast te stellen in de inventaris.

Bij de evaluatie van het beschermde bestand vertrok het agentschap Onroerend Erfgoed vanuit het beschermingsstatuut waarin het goed beschermd werd en de afbakening. Bij een onroerend goed beschermd als stads- of dorpsgezicht werd bijvoorbeeld niet gekeken naar het interieur, maar naar de verschillende beschermde onderdelen van de site en hun relatie tot elkaar. Bij een beschermd cultuurhistorisch landschap werden de landschappelijke erfgoedkenmerken en -elementen afgewogen enz. In sommige gevallen werd vastgesteld dat het goed beter beschermd wordt onder een ander statuut of met een andere afbakening waardoor de erfgoedwaarden beter gevrijwaard kunnen worden. In die gevallen gaat de opheffing van de bescherming gepaard met een nieuwe bescherming.

De commissie uit bijgevolg haar bezorgdheid over de uitvoering van een 'snelle screening'. De nadruk ligt hier op het afsluiten van dossiers die in het verleden misliepen, zonder dat er een expliciet afwegingskader of breder (beleids)kader is voor de actualisering van beschermingen. De vrees bestaat dat – los van de al dan niet terechte opheffingen - dit een verkeerd signaal geeft naar eigenaars en gebruikers van beschermd erfgoed, te meer gezien thematisch-typologische evaluaties en aanvullende beschermingen uitblijven. De commissie dringt aan in communicatie omtrent opheffingen steeds duidelijk te maken dat verwaarlozing of wederrechtelijke ingrepen hiertoe geen aanleiding kunnen geven.

Behandeling van het advies:

De Beleidsnota Onroerend Erfgoed (2019-2024) van minister Matthias Diependaele, bevoegd voor onroerend erfgoed, kondigde aan dat we het huidige beschermde bestand zullen evalueren op basis van de hedendaagse inzichten inzake erfgoedwaarden. Om te voldoen aan de maatschappelijke vraag om op korte termijn door het volledige pakket beschermd erfgoed te gaan, werkte het agentschap vanaf juli 2021 tot december 2022 aan de 'snelle screening' van het beschermde bestand. Deze snelle screening had als doel om op een termijn van anderhalf jaar die beschermingen te detecteren die vandaag overduidelijk niet meer aan de hedendaagse selectiecriteria voor bescherming voldoen. Een doorgedreven thematisch of typologische afweging was in dit tijdsbestek niet mogelijk. Door de typologische opdeling van het te onderzoeken pakket, werd het wel mogelijk enige vergelijking door te voeren. In dit opzicht werd bij elk voorstel voor opheffing ook nagegaan of de opheffing geen hiaat in het beschermde bestand veroorzaakte.

Tijdens de evaluatie werd steeds bekeken of er nog een lopend handhavingstraject was en of in een bepaald dossier nog handhaving mogelijk was. Voor deze dossiers wordt dan ook geen opheffingsprocedure opgestart. Dit staat ook opgenomen in het eindrapport van de snelle screening (<https://oar.onroenderfgoed.be/publicaties/OAOE/267/OAOE267-001.pdf>).

Bovendien is in alle communicatie over dit project opgenomen dat wanneer er sprake is van verwaarlozing, het agentschap in eerste instantie inzet en aanstuurt op een handhavingstraject. Op de website van het agentschap Onroerend Erfgoed wordt duidelijk gecommuniceerd: "Wanneer er sprake is van verwaarlozing, dan zullen we eerder aansturen op herstel of een schadevergoeding." (<https://www.onroenderfgoed.be/procedure-tot-opheffing>). Op het titelblad van het aanvraagformulier tot opheffing van een bescherming staat "Opgelet! In geen geval kan verwaarlozing of gebrek aan onderhoud aanleiding geven tot een opheffing van de bescherming."

Bijkomend verwijst de commissie naar haar vorige adviezen voor wat betreft de lessen die te trekken zijn uit opheffingsdossiers. De lopende evaluatie van het beschermde bestand zou ook aangegrepen moeten worden om beschermingen die bedreigd zijn prioritair te vrijwaren, en hierover publiek te communiceren.

Behandeling van het advies:

De evaluatie van het beschermde bestand heeft er ook voor gezorgd dat bepaalde sites opgemerkt werden waar recent werken werden uitgevoerd zonder toelating of vergunning of waar er sprake is van verwaarlozing van het beschermde goed. Deze dossiers worden vandaag opgevolgd. Het publiek communiceren van deze trajecten wordt echter niet beschouwd als een goed uitgangspunt voor een constructieve dialoog met de zakelijkrechthouders.

Daarnaast voerde het agentschap een analyse uit op onze databanken om na te gaan voor welke beschermde monumenten gedurende de afgelopen tien jaar geen toelatingen of premies werden aangevraagd. Dat kan immers een signaal zijn dat er mogelijk een verwaarlozingsproblematiek speelt. Dit kadert in het streven naar een proactieve

handhaving. Voor ongeveer 2.000 beschermde monumenten bleek geen toelatings- of premie-aanvraag beschikbaar. Deze lijst is de vertrekbasis om te bepalen voor welke monumenten verdere actie aangewezen is. Niet in alle gevallen zal er immers effectief een probleem zijn. Bovendien neemt het agentschap een studie proactieve handhaving op.

SPECIFIEKE OPMERKINGEN OP DE OPHEFFING VAN DE BESCHERMING ALS MONUMENT EN DORPSGEZICHT VAN DE VAKWERKSCHUUR EN OMGEVING IN VOEREN

De vakwerkschuur in Voeren is bij ministerieel besluit van 20 november 2001 beschermd als monument omwille van de historische (i.c. architectuurhistorische) waarde. De omgeving van de vakwerkschuur is bij hetzelfde besluit beschermd als dorpsgezicht omwille van de historische waarde.

Voorliggend opheffingsvoorstel betreft een in oorsprong 18de-eeuwse bakstenen schuur met oostgevel in stijl- en regelwerk, gelegen in een agrarische omgeving. Bij bescherming bevond de schuur zich in slechte bouwfysische toestand. Al in 2002 stortte een deel van de schuur in. Pogingen tot restauratie en herbestemming naar woonfunctie bleven zonder resultaat. In de als dorpsgezicht beschermde omgeving is nog erfbeplanting aanwezig. Een kaphaag en haagbeuk zijn verdwenen. De commissie betreurt dat men er niet in slaagde om voor deze site een gepast beheer en herstel te verzekeren.

De commissie stelt vast dat de erfgoedelementen en -kenmerken van de schuur slechts fragmentair zijn bewaard. Van de typische vakwerkstructuur resteren enkel nog muurrestanten en een deel van het houtskelet. Hoewel reconstructie theoretisch mogelijk blijft, is herstel met authentieke elementen uitgesloten door de slechte staat van de restanten. Het dossier geeft aan dat concrete initiatieven tot verbouwing, herbouw en herbestemming mislukten. Er lijkt dus voor de beschermde schuur vandaag geen beheersperspectief meer te zijn. De commissie erkent dat de erfgoedwaarden die aanleiding gaven tot de bescherming als monument, ernstig en onherroepelijk zijn aangetast.

De bescherming als dorpsgezicht was complementair opgevat. Met het verval van de schuur is de context- en ensemblewaarde van de agrarische omgeving echter sterk aangetast. Het landelijke karakter van het perceel en de aanwezige erfbeplanting zijn op zichzelf nog herkenbaar en waardevol, maar worden door de bescherming als dorpsgezicht onvoldoende gevat. Zo vallen de opgaande essen en de zeldzame op stam gezette hazelaar deels buiten de afbakening. Deze houtige beplanting met erfgoedwaarde is ook niet expliciet gewaardeerd in het beschermingsbesluit van 2001. In dat opzicht erkent de commissie dat een verderzetting van de huidige bescherming als dorpsgezicht weinig zinvol is. De commissie vraagt wel te onderzoeken of deze waardevolle landschappelijke elementen gevrijwaard kunnen worden via een aangepaste bescherming of inventarisvaststelling. De erfbeplanting blijft opgenomen op de wetenschappelijke inventaris, maar dit biedt geen garantie op behoud.

Volledigheidshalve wijst de commissie erop dat de voorliggende beschermingen als monument en als dorpsgezicht geschrapt worden uit een gezamenlijk beschermingsbesluit. Gelet op de toevoeging van actuele afbakeningsplannen voor de te behouden beschermingen (MB_bijlage2_plan), behelst dit aldus een 'wijziging' van het initiële beschermingsbesluit. De commissie vraagt te verduidelijken waarom de gedeeltelijke opheffing en actualisering in dit geval niet geregeld worden via een wijzigingsbesluit. In functie van de leesbaarheid suggereert de commissie ook de formulering in artikel 3 en 4 van het voorgestelde ministerieel besluit aan te passen naar '(...) worden de volgende zinsneden geschrapt: (...) opgeheven'.

*Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een **voorwaardelijk gunstig advies** voor de voorlopige opheffing van de bescherming als*

monument en als dorpsgezicht van de vakwerkschuur en omgeving in Voeren. De commissie vraagt:

- *Te onderzoeken of de waardevolle erfbeplanting gevrijwaard kan worden via een aangepaste bescherming of inventarisvaststelling;*

Behandeling van het advies:

Elk voorstel tot opheffing van de bescherming binnen het project van de evaluatie van het beschermde bestand werd grondig onderzocht, afgewogen en geëvalueerd. De uitgewerkte inhoudelijke dossiers met een dossiereigen overzicht van de beschermings- en beheershistoriek zijn hiervan het resultaat. In sommige gevallen werd vastgesteld dat het goed beter beschermd wordt onder een ander statuut of met een andere afbakening waardoor de erfgoedwaarden beter gevrijwaard kunnen worden. In die gevallen gaat de opheffing van de bescherming gepaard met een nieuwe bescherming. Een ander statuut voor de waardevolle erfbeplanting werd tijdens het onderzoek overwogen, maar zoals het inhoudelijk dossier in hoofdstuk 2.4. 'fysieke toestand van het onroerend goed' aangeeft, bevindt de beplanting zich niet in een goede staat. Voor een aangepast beschermingsstatuut haalt de beplanting de lat op Vlaams niveau niet.

- *Te verduidelijken waarom de gedeeltelijke opheffing en actualisering van het beschermingsbesluit van 20 november 2001 in dit geval niet geregeld kan worden via een wijzigingsbesluit;*

Behandeling van het advies:

In artikel 1 van het opheffingsbesluit wordt aangegeven welk oorspronkelijk beschermingsbesluit geheel of gedeeltelijk wordt opgeheven. Sommige beschermingsbesluiten regelen de bescherming van meerdere onroerende goederen (denk aan beschermingen die volgen op een geografische inventarisatie). De vakwerkhoeve met omgeving in Voeren is een voorbeeld waarbij het oorspronkelijke beschermingsbesluit meerdere onroerende goederen beschermt. Wanneer uit een beschermingsbesluit met meerdere onroerende goederen één bescherming eruit gehaald wordt, dan gaat het om een gedeeltelijke opheffing van dit besluit. Artikel 6.2.1. van het onroenderfgoeddecreet stelt dat een wijzigingsprocedure dient voor het toevoegen of aanpassen van gegevens, zoals het toevoegen van beheersdoelstellingen of het aanpassen van de lijst van cultuurgooderen, of dat het gehanteerd wordt bij een verplaatsing van een onroerend goed. Wanneer we oordelen dat een goed onvoldoende erfgoedwaarde heeft omwille van algemeen belang of vanwege onherstelbare aantasting is een opheffing van de bescherming via een opheffingsprocedure zoals geregeld in het onroenderfgoeddecreet de correcte procedure om te volgen.

- *De formulering in artikel 3 en 4 van het voorgestelde ministerieel besluit aan te passen.*

Behandeling van het advies:

Voor de opmaak van alle ministeriele besluiten bij de verschillende opheffingsdossiers in het project, werd juridisch technisch advies ingewonnen. Omwille van de coherente opbouw van de verschillende opheffingsbesluiten wordt de gevraagde aanpassing niet doorgevoerd.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier noch op het ministerieel besluit.

1.2. Conclusie voorafgaand aan de voorlopige opheffing

Het uitgebrachte advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier noch op het ministerieel besluit.